

ПРОБЛЕМА ЗАДОВОЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТРЕБ СПОЖИВАЧІВ В ЧАСТИНІ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ В УМОВАХ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Досліджуються потреби користувачів облікової інформації з погляду на бухгалтерський облік з трьох позицій: теоретичної, практичної та методологічної. Розглядаються потреби різних груп споживачів в частині необоротних активів та їх можливості впливати на цю інформацію

Ключові слова: облікова інформація, користувачі, необоротні активи, інформаційні потреби.

Постановка проблеми. Для розвитку суспільство потребує певний набір матеріальних, трудових, природних та інформаційних ресурсів. Цілком очевидним також є той факт, що людство ввійшло в нову еру, яку багато науковців називають постіндустріальною. Характерною рисою сьогодення є зростання цінності саме інформаційних ресурсів. Ринкові відносини підвищують вимоги до повноти, своєчасності, вірогідності та достовірності інформаційних ресурсів, без яких не мислима ефективна діяльність підприємства. Проте, з одного боку не існує абсолютної інформації, яка потрібна всім, а з іншого – не кожна подія або факт господарської діяльності містить інформацію, що може зацікавити користувача. Користувача цікавить виключно та інформація, що зменшує невизначеність стосовно тієї події чи факту, в якому він має прямий інтерес і що призводить до прийняття рішень чи вчинення певних дій. Звідси випливає, що сам процес збору, обробки та отримання інформації не має цінності для користувача. Тобто інформація стає цінною для користувача після її передачі та усвідомлення та за умови, що вона призводить до удосконалення та прийняття рішення. Щоб зрозуміти, яка саме інформація потрібна користувачу, слід розглядати користувача у невідривному зв'язку з проблемою (рішенням), яку необхідно вирішити.

За останній час в економічній літературі опублікована значна кількість наукових праць, присвячених дослідженню вдосконалення обліку, його підпорядкуванню інформаційним потребам користувачів. Згідно з Законом України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні" від 16 липня 1999 р. № 996-XIV основною метою бухгалтерського обліку є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан і діяльність підприємства. Користувачами облікової інформації слід вважати фізичних та юридичних осіб, державу та міждержавні організації, які проявляють інтерес до подій і процесів, що відбуваються на підприємстві, та хочуть мати інформацію про стан майна, результати діяльності, партнерську надійність, впевненість у тому, що підприємство буде успішно функціонувати й надалі. Звичайно, різні групи користувачів потребують різну за змістом облікову інформацію. Проф. Соколов Я.В. зазначає: "Різні групи осіб, що приймають участь в господарському процесі, переслідують неоднакові цілі, тому вибирають ті інструменти, ті методи обрахування фінансових показників, які їм вигідні" [1, с. 11].

Попадає проблема визначення: яку інформацію і в якому вигляді слід надати конкретному користувачу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед вітчизняних фахівців які досліджували питання облікової інформації В. Гаврилук, В. Жук, М. Михайлов, Н. Боярко, О. Бірюк, О. Подолянчук, Т. Кучеренко, І. Чалий, Л. Пантелейчук та ін.

Формування облікової інформації в частині необоротних активів знайшло своє відображення в працях таких відомих вчених як, Ф.Ф. Бутинець, Р.Л. Хом'як, Н.Г. Виговська, Н.М. Малюга, В.П. Гончар, О.Ю. Попова.

Невирішені раніше частини проблеми. Відсутні дослідження з приводу вивчення основних інформаційних потреб через призму бухгалтерського обліку з трьох позицій: теоретичного, практичного та методологічного аспектів. Не достатньо досліджено зміст інформаційного забезпечення, що вимагається окремими користувачами, напрями їх впливу та характер потрібної облікової інформації на показники діяльності підприємства в частині необоротних активів. В дослідженнях авторів забута така специфічна група споживачів облікової інформації як студенти, викладачі та науковці.

Мета дослідження. Дослідити інтереси споживачів виходячи з інтересів постіндустріального суспільства та визначити ступінь їх впливу на облікову інформацію в частині необоротних активів.

Викладення основного матеріалу. Швидкий розвиток людства призводить до появи нових інформаційних потреб і нових груп користувачів облікової інформації. Потреба – одне з фундаментальних понять політичної економіки. Одне з найбільш загальних визначень дає філософія, що визначає потребу як «не достаток або недолік у чомусь необхідному для підтримки життєдіяльності і розвитку організму, людської особистості, соціальної групи, суспільства в цілому»[5]. З точки зору психології, інформаційна потреба визначається як "усвідомлена потреба в отриманні визначених порцій інформації з того, що може бути надане інформаційним середовищем"[6]. Хочеться не погодитись з автором даного визначення. Адже, основна увага приділяється отримання інформації з загальної сукупності вже існуючої, ігноруючи при цьому виробництво нового інформаційного ресурсу в процесі господарського діяльності підприємства. Однак, отримання принципово нової інформації є результатом інформаційної потреби користувача.

Вважаємо, що інформаційна потреба – це нестача інформації. Без задоволення інформаційних потреб не можлива ефективна діяльність споживача інформаційного ресурсу. Інформаційна потреба, за своєю природою, є динамічною. Вона постійно змінюється під впливом зовнішнього середовища, конкретизації знань, зміни напрямку та інструментів пошуку.

Не можна не задатися питанням визначення поняття "користувач інформації". Адже він виступає в двоєдиній ролі: з одного боку як виробник інформації (як автор управлінських рішень), з іншого – використовує облікову інформацію для різних груп користувачів є однією з складних і фундаментальних питань бухгалтерського обліку.

Проф. Чижевська Л.В. розглядає бухгалтерський облік з трьох позицій: теоретичної, як основу знань; практичної, як певний вид діяльності та методологічної, як організацію пізнання ученим [4]. Виходячи з триєдиної ролі бухгалтерського обліку суттєво розширюється класифікація користувачів, кількість та якість інформації, яка їм необхідна. Проблемним є також те, що слід чітко визначити основні параметри інформації, що необхідна тій чи іншій групі споживачів. Адже, те що є надзвичайно актуальним для певних користувачів, може бути зовсім зайвою інформацією для інших.

Рис. 1 демонструє роль та значення бухгалтерського обліку для різних груп споживачів.

Звичайно, більшість споживачів як зовнішніх так внутрішніх цікавить практичний аспект бухгалтерського обліку. Важливим є виділення окремої групи користувачів – студенти. В процесі проходження практик, написання курсових, дипломних та магістерських робіт студенти збирають та вивчають облікову інформацію практичного характеру. Цікавим є те, що дана інформація використовується не для прийняття управлінських рішень. Користувачів інформації теоретичного аспекту значно менше: це працівники бухгалтерії, державні та податкові органи, статистика, аудиторські фірми, суди, а також студенти, викладачі та науковці. І зовсім не значна група користувачів цікавиться методологічними аспектами бухгалтерського обліку: викладачі економічних дисциплін, науковці; державні органи, аудиторські фірми – тільки в окремих питаннях.

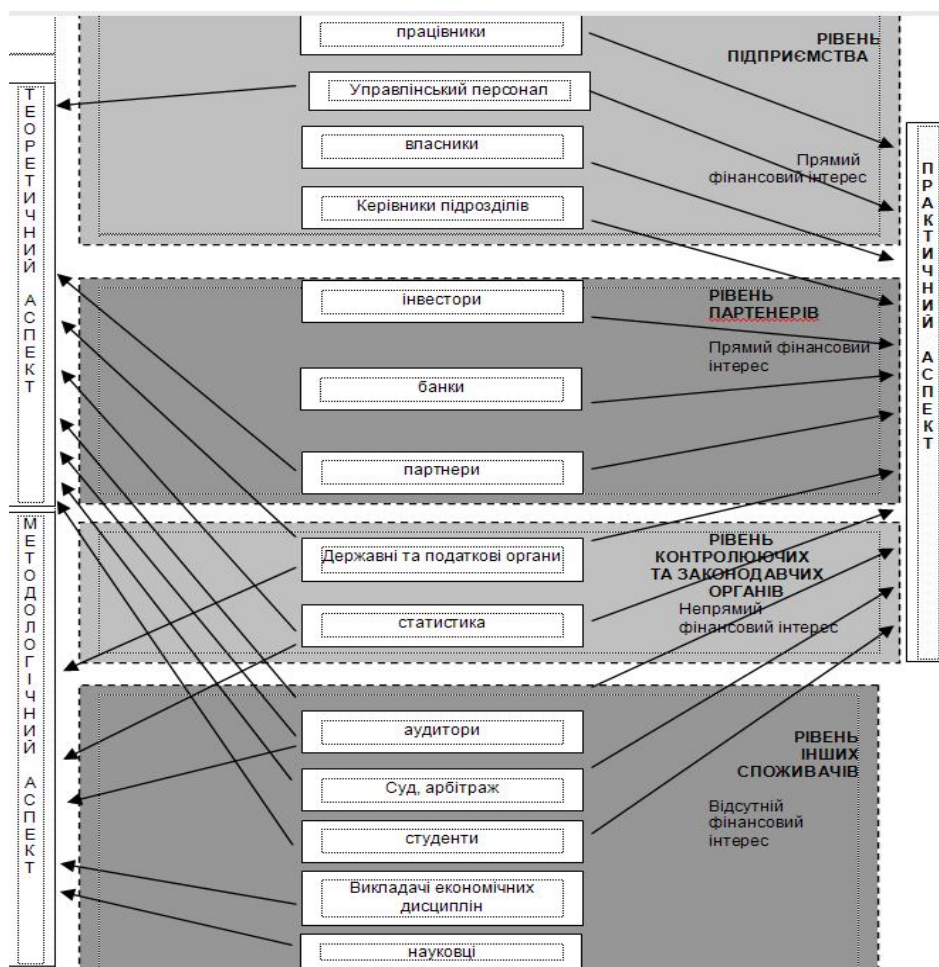

Рис. 1. Інтереси споживачів бухгалтерської інформації^[1]

Як видно з рисунку 1, інтереси користувачів є різними. Звідси постає питання можливості задоволення бухгалтерським обліком інформаційних потреб споживачів. Не слід забувати, що система бухгалтерського обліку в Україні визнається системою континентального типу, тобто спрямована на задоволення потреб державних контролюючих органів. Основний економічний інтерес податкових органів як користувачів облікової інформації стосується збільшення суми прямих і непрямих податків, що сплачує компанія. Отже, податкові органи ставлять перед підприємством мету не стільки розвитку бізнесу і за рахунок цього збільшення податкових надходжень, скільки дотримання певного співвідношення між сумою доходів від власної діяльності й сумою сплачених податків. Тобто основний інтерес власника – збільшити обсяги діяльності стикається з небезпекю неспроможності заплатити певну суму нав'язаних підприємству податків. Цей конфлікт є дуже важливою проблемою для значної кількості вітчизняних компаній.

Відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні", фінансова звітність підприємств не становить комерційної таємниці і для публічних акціонерних товариств, підприємств – емітентів облігацій, банків, довірчих товариств, валютних та фондових бірж, інвестиційних фондів, інвестиційних компаній, кредитних спілок, недержавних пенсійних фондів, страхових компаній та інших фінансових установ є обов'язковою для оприлюднення, а, по суті, відсутність фінансового ринку в Україні, робить її не потрібною для зовнішніх користувачів, окрім державних органів контролю і статистики.

З іншого боку, з переходом до ринкових умов господарювання, обов'язковою умовою діяльності більшості підприємств є отримання прибутку (окрім

підприємств метою яких є виконання певних функцій держави: соціальної, контрольної, тощо), як винагороди за ризик вкладення капіталу. Адже за законом руху капіталів, вони рухаються в сфері діяльності з найбільшою прибутковістю, тобто недостатня прибутковість діяльності підприємства спричинить рух капіталу в іншу сферу і призведе до припинення діяльності підприємства.

П. Друкер зазначає, що досвід і вміння правильно діяти є єдиними перевагами, що має підприємство в конкурентній економіці. Інакше кажучи, в сучасних умовах господарювання, лише ефективний менеджмент, тобто система знань, принципів і прийомів, що забезпечує ефективне використання підприємством всіх наявних ресурсів на підприємстві є запорукою прибуткової і стабільної діяльності підприємства. Розглядаючи менеджмент як процес прийняття рішень на всіх стадіях управління, закономірним є висновок про те що інформація "є одним з ключових вхідних ресурсів до процесу прийняття рішень. А якість вхідних даних, безпосередньо впливає на якість того, що отримаємо на виході".

Ще однією проблемою, що гостро стоїть в Україні є проблема повноти відображення господарських операцій в бухгалтерському обліку. Так, слід звернути увагу, що неформальний (неофіційний, або тінювий) сектор економіки в Україні перевищує офіційний і є найбільшим серед країн СНД та інших країн ближнього зарубіжжя. Про це свідчать дані проекту Інституту соціології НАН України "Моніторинг соціальних змін", які оприлюднила 18.08.2011 р. ст. наук. співробітниця О.Іващенко. Зокрема, фахівець відзначила, що "австрійський економіст Шнайдер, який понад 30 років

¹ Джерело: особиста розробка автора

займається вивченням неформальної економіки у світі, в Україні дає 56% неформальної економіки. До речі, це найвищий рівень в усіх пострадянських країнах і колишньому соціалістичному таборі". Науковець зауважила, що "неформальний сектор існує в будь-якій економіці і звичайно становить від 12 до 15 %". Тобто, існує значна ймовірність, що певна кількість господарських операцій, що могла б суттєво змінити облікові дані не знайшла відображення в бухгалтерському обліку підприємства. На наш погляд, загалом стала ситуація з розвитком бухгалтерського обліку в Україні як цілісної інформаційної системи полягає в тому, що при формуванні облікової інформації на більшості вітчизняних підприємств порушено баланс інтересів різних груп користувачів. Обмеженість фінансових, трудових й інших ресурсів, задіяних у веденні обліку, з одного боку, і необхідність пріоритетного задоволення інформаційних вимог держави у вигляді податкових органів, з іншого, зрештою призводять до ситуації, коли страждають інтереси всіх груп користувачів, а облікова інформація характеризується неповнотою і неточністю.

Тобто, на сьогоднішній день стоїть гостро питання удосконалення бухгалтерського обліку для уможливлення задоволення потреб всіх груп користувачів, враховуючи при цьому ступінь їх підготовленості до сприйняття та можливості впливу на облікову інформацію.

Матеріальною базою будь-якої підприємницької діяльності є необоротні активи, без яких не може

здійснюватися ні один господарський процес. Зважаючи на велику питому вагу необоротних активів у складі активів підприємства розуміємо, що потреби в обліковій інформації про стан і використання необоротних активів виникають у різних груп споживачів. Крім того, не слід забувати про те, що деякі користувачі можуть впливати на зміст інформації. Якщо менеджери підприємства (керівники, головні бухгалтери та інші), які безпосередньо приймають участь у формуванні облікової та звітної інформації, мають можливість через встановлення певних правил облікової політики змінювати на свою користь зміст окремих показників, якщо податкові органи під страхом застосування фінансових санкцій вимагають інформації, складеної виключно за нормами податкового законодавства. [3, с. 132]. Працівники впливають своїм дотриманням (або не дотриманням) норм використання, інтенсивністю використання, своєчасністю проведенням ремонтів. Аудиторські фірми децю опосередковано впливають на облікову інформацію через надання власних рекомендацій. Потенційні інвестори, партнери з бізнесу (постачальники, покупці) не мають впливу на хід діяльності користуються тією інформацією, яку їм подає керівництво підприємства.

Зміст інформаційного забезпечення окремих користувачів, напрями їх впливу та характер потрібної обліком інформації на показники подані на рис.2.

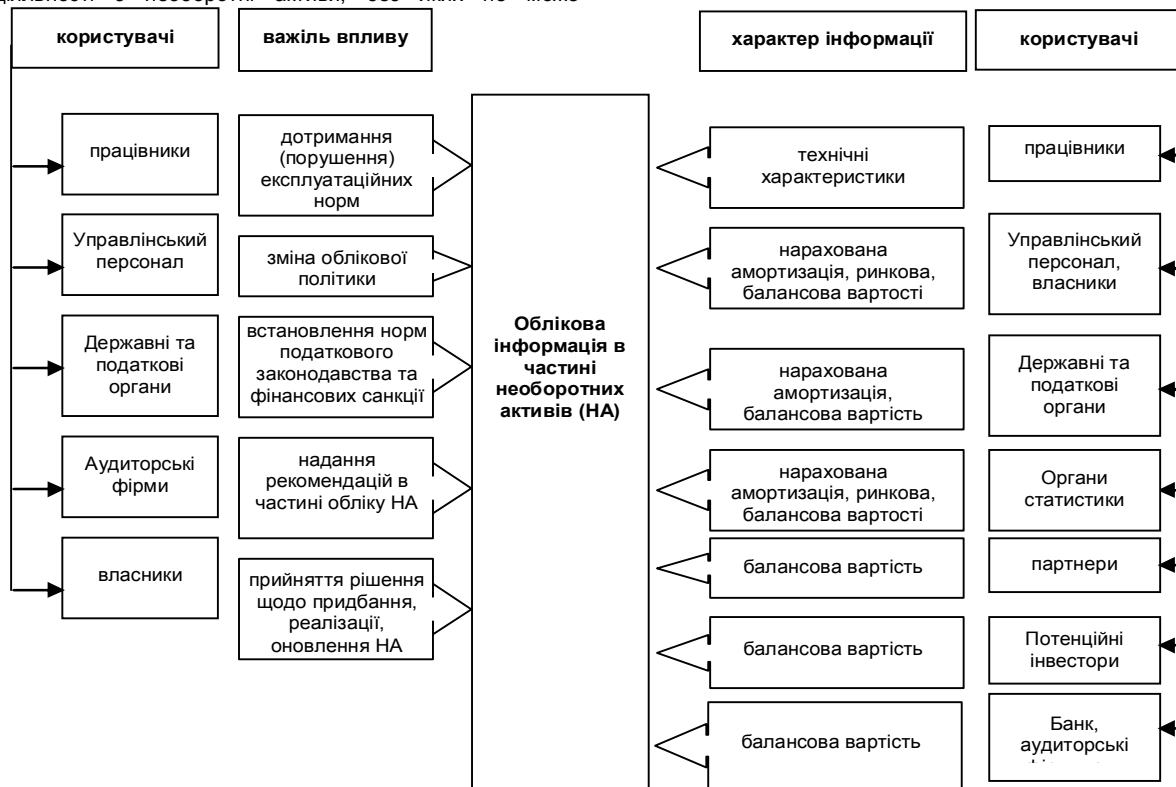

Рис.2. Зміст інформаційного забезпечення окремих користувачів, напрями їх впливу та характер потрібної обліком інформації на показники

* Джерело: особиста розробка автора

Соколов Я.В. визначає облікову політику, як "... засіб легальним способом одержувати необхідну адміністрації величину прибутку і подавати фінансовий стан фірми у відповідності з інтересами власників". [1, с. 24]. До того ж окремі групи користувачів своїми діями по різному впливають на величину фінансових показників. Одні стараються їх мінімізувати. Інші бажають збільшення їх значень. І тільки окремі з них хочуть мати реальну картину. Звичайно, основним фінансовим показником, яким цікавляться споживачі облікової інформації є прибутковість. Одним із важелів впливу на рівень прибутковості є амортизація. За допомогою зміни методу нарахування амортизації на необоротні активи

можна збільшити (зменшити) величини витрат і, таким чином, змінити величину прибутку. Найбільш зацікавленими в рівні прибутковості є найважливіша група користувачів, якими є власники (засновники, інвестори). Вкладаючи значний капітал засновники несуть певний ризик і розраховують на премію. Але тут спостерігається певний конфлікт їхніх інтересів. З одного боку прибутковість діяльності – це високий рівень дивідендів. З іншого – високий рівень податків. Тому, вибір способу нарахування амортизації суттєво залежить від стратегічних цілей підприємства, що важливіше: мінімізація податків чи зростання рівня прибутку, покращення фінансового стану та зростання курсу акцій.

Державні та податкові органи однозначно зацікавлені в високу рівні прибутку, оскільки це означає високі надходження до державного бюджету. Але одночасно, збільшення податкового навантаження на підприємство, яке контролюють державні податкові органи може мати негативний вплив на величину прибутку. Орієнтація лише на вимоги податкового законодавства привела до певної деформації обліку в Україні, коли формування доходів, витрат, фінансових результатів здійснюється за податковими правилами. Основний економічний інтерес податкових органів як користувачів облікової інформації стосується збільшення суми прямих і непрямих податків, що сплачує компанія. Отже, податкові органи ставлять перед підприємством мету не стільки розвитку бізнесу і за рахунок цього збільшення податкових надходжень, скільки дотримання певного співвідношення між сумою доходів від власної діяльності й сумою сплачених податків. Тобто основний інтерес власника – збільшити обсяги діяльності стикається з небезпекою неспроможності заплатити певну суму нав'язаних підприємству податків. Цей конфлікт є дуже важливою проблемою для значної кількості вітчизняних компаній.

Заробітна плата також прямо залежить від рівня прибутковості, тому працівники зацікавлені в його максимізації. Щодо управлінського персоналу підприємства, то він, насамперед, зацікавлений в зменшенні податкового тягара, і, таким чином, в їхніх інтересах збільшити суму нарахованої амортизації. На рис.3 відображено зацікавленість користувачів у виборі методу нарахування амортизації як важеля впливу на величину прибутку.

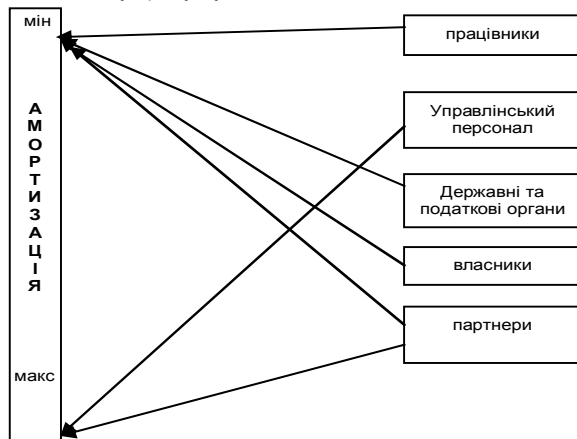

Рис.3. Зацікавленість в розмірі амортизаційних нарахувань як важеля впливу на величину прибутку різних груп споживачів.

Висновки та перспективи подальших досліджень: Сьогоднішні реалії життя задають нові параметри облікової інформації, причому кожна окрема група споживачів має своє бачення і свої вимоги до змісту та наповнення. Бухгалтерський облік багатогранний, і те що має актуальність для одних користувачів зовсім може не цікавити інших. Звідси випливає завдання: визначення критеріїв вибірки облікової інформації для кожної категорії споживачів.

Список використаної літератури:

1. Бухгалтерский учёт: учеб. / И. И. Бочкарева, В. А. Быков, Я. В. Соколов; под ред. Я. В. Соколова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ТК "Велби", 2008. – 776с.
2. Замлинський В.А. Облік основних засобів: переосмислення принципів та завдань // Облік і фінанси АПК. – 2010. – №1. – С.81-92.
3. Крупка Я.Д. Користувачі облікової інформації та проблеми задоволення їх інформаційних потреб. / Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2010. – №3 (53). – С. 132-134.
4. Легенчук С.Ф. Теорія та методологія бухгалтерського обліку в умовах постіндустріальної економіки: монографія / С.Ф. Легенчук. – Житомир: ЖДТУ, 2010, – 652с.
5. Философский энциклопедический словарь.-Издание.-М.1989, с.499.
6. Шехурин Д.Е. К вопросу о критерии информационных потребностей. // НТИ.-Серия 1.- 1968.- №5. с. 3-7.

КЛИМКО Тетяна Юріївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту Закарпатського Державного Університету, докторант Житомирського Технологічного Університету.

Наукові інтереси:

- бухгалтерський облік і аналіз необоротних активів;
- історія бухгалтерського обліку.

Надійшла до редакції: 12.04.12.